

ВИЗАНТИЈСКЕ КОВНИЦЕ НОВЦА И ЊИХОВА ОРГАНИЗАЦИЈА ОД КРАЈА V ДО ПОЧЕТКА VII ВЕКА

Увод

Византијски новац кован од плементитих метала у периоду од краја V до почетка VII века задржао је традицију квалитета. Државни апарат Источног римског царства (Византије) наставио је да примењује норме и стандарде који су некад важили на целој територији Римског царства. Стандарди за златни и сребрни новац прописани су за време владавине цара Константина (306-337). Тада је уведен апоен за златни новац са називом „солид“. Ова кованица од злата стандардно је тежила 4,5 грама.¹ Солид је имао две фракције или две мање вредности. То су били семис који је тежио 2,25 грама и тремисис од 1,5 грама. Важно је напоменути да је златни новац био покретач развоја трговине. Златни солид је представљао ауторитет који је био опште прихваћен на свим просторима тада познатог света.

Сасвим другачија ситуација је била када је у питању бронзани новац. Бронзани новац је био највише изложен инфлацији, која је константно била присутна на територији Царства.² Одржавање стабилног квалитета солида вршено је на штету бронзаног фолиса и његових фракција (полу фолис, деканумијум, пентанумијум, нумус). На основу тежине фолиса можемо да утврдимо присуство инфлације. У периоду од 512. до 538. године фолис је тежио 18 грама, да би током владавине цара Маврикија (582-602) фолис тежио око 11 грама. Опадање вредности, односно тежине бронзаног новца у односу на златни новац вршено је вештачком несташницом златног

¹ З. Симоновић, *Прилог проучавању новчаних реформи Диоклецијана, Константина и Анастасија*, Ниш и Византија VII, Ниш 2009, 396.

² Један од примера сталног присуства инфлације представља Египат у време Јустинијанове владавине. Провинцију је потресала економске кризе. Најбољи докази за то су била археолошка ископавања која су показала да је ковање новца управо за време владавине Јустинијана било велико. Ј. Бреје, *Византијска цивилизација*, Београд 1976, 178-179.

новца коју је изазвала сама држава.³ Државни апарат је повремено повлачио веће количине златног новца из оптицаја. Повећано ковање бронзаног новца слабије тежине и квалитета изазивало је инфлацију. Инфлација је проузроковала пораст цена производа и доводила је до пада вредности малих деноминација бронзаног новца.

Период који смо изабрали да обрадимо у овом раду карактерише велика разноврсност типова новца, кованих од три врсте метала, у ковницама које су се налазиле на целој територији Царства. Можемо слободно да кажемо да су у овом периоду исковани најразличитији типови и врсте византијског новца. Такође, у овом периоду радио је највећи број ковница новца. У вековима који следе овај број није више никада достигнут.

1. Ковнице новца од краја V века до средине VI века

Византија је још од римских времена наследила традицију ковања новца. На територији Римског царства налазила се разграната мрежа ковница које је снабдевала целу државну територију новцем. Ситуација је почела да се мења током III века када су многе ковнице новца затворене, или су једноставно биле уништене од стране варвара. Вероватно је да су економски разлози принудили цара Лава I (457-474) да за време своје владавине затвори скоро све ковнице које су се налазиле на територији Источног Римског Царства (Византије). Остале су у раду само две ковнице новца у Константинопољу и Солуну.⁴ Ситуација је остала непромењена све до 498. године односно до новчане реформе коју је спровео цар Анастасија (491-518). После новчане реформе ковница у Никомедији је обновљена и припремљена за ковање новог реформисаног новца. Негде пред крај владавине цара Анастасија обновљена је ковница и у Антиохији 518. године. Обе ове ковнице имале су традицију ковања новца и у римским временима.

У табели 1. дајемо монетарни систем Константинопољске ковнице новца за време владавине Анастасија I.

Табела 1.

1 фунта	12 унце	72 солида	288 scruples или грама	1,728 карата (кератиа) 325 г
	1 унца	6 солида	24 грама	144 карата 27 г
		1 солид	4 грама	24 карата 4,5 г
			1 грама	6 карата 1,12 г.
				1 карат или силиква 0,18 г.

Извор: Cécile Morrison, *Byzantine money: Its Production and Circulation*, Dumbarton Oaks, *The Economic History of Bizantium*, Trustees for Harvard University, Washington, D.C. 2002, оп. цит. 921.

³ C. Morrison and J. P. Sodini, *The Sixth-Century Economy, The Economic History of Bizantium*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, Washington D. C. 2002, 212-217.

⁴ D.R. Sear, *Byzantine coins and their values*, London 2000, 19-23.

Током владавине цара Јустина I (518-527) дошло је до отварања нових ковница новца у Кизику на Мало Азијској обали и у Александрији у Египту. Ове две ковнице су ковале углавном бронзани новац за потребе локалне провинцијске администрације.

Јустинијановим (527-565) освајањем Италије, Северне Африке и Шпаније, створиле су се потребе за отварањем нових центара за ковање новца за потребе нових провинција.⁵ Картагина у Северној Африци стављена је у употребу 533. или 534. године. Ковнице у Риму и Равени почеле су са радом око 540. године. Остале ковнице које су радиле у овом периоду биле су Херсон на Криму, Константина у граду Нумидији у Северној Африци, Перуђа у Италији и Салона у Далмацији. У овом периоду Јустинијанове владавине у Византијском царству је радило четрнаест ковница.

Освајања нових територија али и административно - финансијске потребе локалних државних органа покренули су нови полет у византијском новчарству. Дошло је до поновног отварања читаве мреже ковница. Ковнице су отворане углавном тамо где су и раније некад постојале. Главна карактеристика овог периода византијске историје је прекид дотадашње традиције ковања новца по римском моделу. Три догађаја су само убрзала овај прекид. То су:

Новчана реформа бронзаног новца из 498. године

Увођење апоена од 5 нумија из 512. године и

Стављање представе владара спреда на аверсу и стављање године владавине владара на реверсу бронзаног новца из 539. године.⁶

2. Ковнице новца од друге половине VI века до почетка VII века

У VI веку политичка и војна ситуација је била релативно стабилна што је омогућило цару Маврикију (582-602) да отвори још две нове ковнице на острву Сицилија. Ковнице су отворене у Катанији и Сиракузи. Са друге стране веома тешка ситуација изазвана ратовима са Словенима, Аварима, Персијанцима и Арапима која се десила током VII века довела је до потребе да се неке ковнице затворе. Ковница у Антиохији је била прва од ковница које су затворене. Она је ковала новац све до 636. године. Те године се одиграла битка код реке Јармук где су Византинци изгубили и битку и провинцију Сирију, а самим тим и град Антиохију.⁷ Ова ковница је вероватно наставила са радом и за време владавине Арапа Сиријом. Ковала је имитације византијског новца.⁸

Лоше економске и политичке прилике биле су разлог за затварање ковница у Никомидији и Кизику око 620. године. Ковница у Солуну била

⁵ P. Grierson, *Byzantine Coinage*, Dumbarton Oaks Library and Collection, Washington D.C. 1999, 5.

⁶ P. Grierson, *Byzantine Coins*, Methuen & Ltd London, University of California press Berkeley and Los Angeles 1982, 59.

⁷ Ф. Хити, *Историја Арана*, Сарајево 1988, 149-150.

⁸ W.E. Kaegi, *Byzantium and early Islamic conquests*, Cambridge university press 2000, 208-209 и 223-227.

је у употреби до 630. године. Ковница у Александрији⁹ је отворена почетком VII века. Ковницу је користио Ираклије у периоду између 608. и 610. у борбама против цара Фоке (602-610) а када је дошао на власт ковница је затворена. Арапи освајају Александрију 646. године.¹⁰ Тиме ова величанствена метропола постаје заувек изгубљена за Византију, као и цела провинција Египат. Цар Ираклије (610-641) отвара нове ковнице, и то у Малој Азији Селеукију и Исаурију, а на острву Кипар Константију. Ове ковнице нису дуго радиле. Биле су у употреби само за живота цара Ираклија. У другој половини VII века у употреби су биле још само ковнице у Константинопољу, Картагини, Сиракузи, Риму и Равени.

Ковница у Картагини престала је са радом 698. године. Арапи су освојили град и целу Северну Африку.¹¹ После овог великог губитка за Византију отворена је ковница на острву Сардинија. Међутим и ова ковница је једва радила негде око двадесет година пре него што су Арапи освојили острво Сардинију. Ковнице које су се налазиле у Равени и Риму су биле угрожене појавом Лангобарда у Северној Италији. Византија није била у стању да се супростави новим освајачима па се папа обратио за помоћ Франачком краљу Пипину (741-768), који је у два наврата кретао у Италију да одбрани папу од Лангобарда.¹² Упливом Франака у односе у северној и средишњој Италији Византија губи свој утицај, а тиме и своје две ковнице у Риму и Равени.

Непрестани ратови, стално губљење државне територије и све више увођење натуралне привреде довели су до поновног смањења броја ковница на територији Царства. За време владавине цара Ираклија (610-641) показало се излишним држати отворене ковнице које нису имале за то економску оправданост. Ратови са Персијанцима у Малој Азији довели су до затварања ковница на овом подручју. Са друге стране Ираклије је задржао римску традицију да у саставу својих трупа има покретне ковнице које би ковале новац за текуће потребе војске.

3. Ознаке и списак активних ковница

Постојала је законска обавеза да свака ковница има своју ковничку ознаку. Ознаке су најчешће биле скраћенице почетних слова градова тамо где су се ковнице налазиле. На пример CON за Константинопољ, TES за Солун, NIKO за Никомидију итд. Означавање ковница на овакав начин представљало је традицију која је преузета из римских времена. Пракса стављања ознака на новцу задржана је и током VI и VII века.

У наставку дајемо списак познатих ковница које су радиле у периоду од 491. до 610. године и касније. Ковнице су сврстане по азбучном редоследу, а не по значају.

⁹ Ова ковница се налазила Северно од Антиохије тадашње престонице Сирије.

¹⁰ Ф. Хити, *нав. дело*, 162.

¹¹ Ф. Хити, *исто*, 204.

¹² С. Пеинтер, *Историја средњег века*, Београд, Бања Лука 1997, 84-85.

Александрета: ALEZANA. У раду од 609. до 610. године. Ова ковница смештена је у Сирији. Коришћена је у Ираклијевој побуни против цара Фоке. Ковница је ковала бронзани новац фолис и полу фолис.

Александрија: ALEZ, ABAZ, PON, ALZOB. У раду од 525. до 646. године. Александрија је била главни град Египта. Ова ковница је била позната по специфичним деноминацијама које су биле њен искључиви специјалитет. Специфичности се огледа у локалном монетарном систему Египта који је био заснован на деноминацији од 12 нумија или додеканумијуму. Овај апоен је најбоље одговарао преживелом систему билон тетрадрахме која се израђивала од лошег квалитета бронзе, а која се користила у свакодневном животу. Поред ове деноминације постојале су и деноминације од 3 и 6 нумија, као и веома ретка деноминација од 33 нумија која је кована само за време владавине Јустинијана I.

Антиохија/Теополис:¹³ AN, ANTIX, ANTIX, THEYP, P, ΘΥΠΟΛС, ΘС итд. Ово су само неке од варијанти ознака које ја ова ковница ковала под именом Антиохије, односно Теополиса. На примеру владавине Јустинијана у табели 2. можемо да видимо промене у ознакама ковнице Антиохија на бронзаном новцу у периоду од 539 до 565. године.

Табела 2.

Регална година	Датум	Фолис (М)	Полуфолис (К)	10 Нумија (I)
13	539/40	ΘΥΠΟ	OV	-
16	542/3	СНЄЧРО	CH	СНЄЧРО
20-4	546/7-550/1	ЧНЧП	П	ЧНЧП
25-9	551/2-555/6	τНЧП	П	τНЧП
30-4	556/7-560/1	τНЧρ	ρ	τНЧρ
35-8	561/2-564/5	τНЄЧР	Р	τНЄЧР

Извор: Philip Grierson Byzantine Coinage оп.цит. 67 страна.

Ковница је била у функцији у периоду од 518. до 610. године. По значају ковница у Антиохији је била друга по значају, налазила се одмах иза Константинопоља. Антиохија је била велики град и самим тим је представљала центар политичког и економског живота провинције Сирија.

Картагина (у Северној Африци): CAR, KAR, KART; CT, CRTG, KTG, K, KΓW, C. Ковница је радила у периоду од 533. до 695. године. Ковница у овом граду је представљала једну од најважнијих ковница на Западу Царства. Ковница је ковале деноминације од сва три врсте метала.

Картагена (у Шпанији): Била је у функцији од 560. до 620. године.

Катанија (на Сицилији): CAT. Радила је од 582. до 629. године. Ковница на овом острву је углавном ковала фракције фолиса, као што су деканумијум и пентанумијум.

¹³ Име је промењено после земљотреса који је погодио Антиохију 528. године, од тада град је добио назив Теополис (Божији град) који је носио све док град нису освојили Арапи 636. године.

Кизик (на Мало Азијској обали): KYZ (или KVZ), KY, K. Ковница Кизик је радила од 518. до 629. године. У овој ковници ковали су се само апоени бронзаног новца.

Константија (на Кипру): KVPROV, KVPR, CPR. Радила је од 608. и од 626. до 629. године. Ковница је радила у два наврата. Отворена је за време Ираклијеве побуне против Фоке. Ковала је бронзане деноминације од 10 нумија и фолис.

Константина (у Нумидији): CON. Ова ковница је радила повремено. Овде је кован новац у четрнаестој години владавине Јустинијана I (540/41) и у једанаестој години владавине Маврикија (592/93).

Константинопољ: CON, CONOB, CONOS, COB, K. Ковница у Константинопољу је била у употреби цео период постојања Византијског Царства, изузев периода када је град био под латинском окупацијом од 1204. до 1261. године. Ковница новца у главном граду била је најважнија ковница у Царству. У њој су се ковале све деноминације златног, сребрног и бронзаног новца. Први реформисани фолис кован је управо у овој ковници. Све промене у изгледу и вредности новца прво су рађене у овој ковници.

Никомедија: NIKO, NIK, NIC, NIKM, NIKOMI, NI, N. Ковница је била у функцији од 498. до 627. године. Ковница у Никомидији је као и ковница у Кизику ковала само бронзани новац. Ковница у овом граду отворена је за време владавине Анастасије I. У истој години када је извршена и новчана реформа.

Перуђа (налазила се у области Умбрија средишња Италија): радила је само годину дана у двадесетшестој години владавине цара Јустинијана I (552/53).

Равена: RAV, RA, RAB, RVEN, RAVEN, RAVENNA. Ковница у Равени почела је са радом око 540. године и радила је све до пада града у руке Ломбарда 751. године. Ковница у Равени је добила нарочито на значају после проглашења града Равене за седиште Егзархата.¹⁴

Рим: ROM, Rom, ROMA, Rm, ROMOB. Ова ковница почела је са радом око 537. године радила је све до краја владавине цара Константина V (741-775). У италијанском рату са Остроготима Град Рим, а самим тим и ковница наизменично су били под влашћу Острогота и Византинаца. На то нам најбоље указују регалне године владавине Јустинијана I.

Салона: (на Далматинској обали): не постоји ознака ове ковнице. Радила је за време владавине цара Јустинијана I (527-565). Прецизније одређивање у ком временском периоду је радила ова ковница није могуће утврдити. Највероватније је да је радила у периоду од 540. до 550. године. Била је то војна ковница коју је користила Византијска армија у рату против Тотиле краља Острогота.

¹⁴ W.W. Wroth, *Catalog of the Imperial Byzantine Coins in the British Museum*, Volume I, London 1908/2005, xviii.

Сиракуза (на Сицилији): SECILIA, SCL, SC, CIK, CI, CVPAKOVCI. Ова ковница је отворена за време владавине цара Маврикија (582-602), а престала је са радом када су је освојили Арапи 878. године. Ковала је апоене од 10 нумија.

Солун: TES, ΘΕC, ΘΕS, THESSOB, TESOB, THSOB, ΘS, Θ. Ковница је радила од почетка оснивања царства све до 630. године када ју је затворио цар Ираклије (610-641). Најчешћа ковања ове ковнице била су полу фолиси. Солид и фолис се у овој ковници ретко ковао. Специјалитет ове ковнице представљају специфичне деноминације које су коване у апоенима од 16, 8, 4 и 2 нумија.

Херсон (на Криму): HERCWNOC, ХЕРСОНОC, ΡΗ, Ρ. Ковница је радила током VI и VII века, али са прекидима. Почетак рада ковнице се одрђује у време владавине Јустина I (518-527). Потом ковница је радила у једном периоду владавине цара Јустинијана I (527-565) и цара Маврикија (582-602). У ковници су коване кованице од бронзане.

Непознате ковнице је опште прихваћени назив за ковнице којима не можемо да одредимо тачну локацију њиховог рада. Седиште ових ковница остало нам је непознато до данашњих дана. Разноликост облика, варијација и типова првенствено бронзаног али и сребрног новца на којима нема ознака ковнице онемогућују нас да прецизно одредимо места ковања ових деноминација. По изгледу и стилу углавном ова неидентификована ковања се сврставају у рад ковница у Риму или Равени. Могуће је да се због тога највећи број неидентификованих ковница налазио на подручју Италије. Непознате ковнице радиле су за време владавине Јустинијана I, Тиберија II и Маврикија.¹⁵

4. Организација ковнице

Током владавине цара Јустинијана, прокуратори ковница новца добијају велики ауторитет. Законом је било одређено да се златни и сребрни новац може ковати само у ковницама које су у свом саставу имале *comitatus*. У престоници Царства постојала је једна таква ковница, као и неколико делегираних ковница у перфектурама Илирик, Италија и Африка. *Comitatus* је имао теоретски монопол за стављање натписа на златном солиду CON односно Константинопољ.¹⁶ Поред ознаке ковнице стављала се и ознака ОВ која је означавала да је новац откован од чистог злата (технички назив

¹⁵ З. Симоновић, *Новац и Новчани систем Византије (491-610)*, Економика, Ниш 2008, 40-44. и A.R. Belinger and P. Grierson, *Catalogue of The Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Anastasius to Maurice, 491-602*, Vol. 1, Washington D.C. 1992, 377.

¹⁶ C. Morrison, *Byzantine money: Its Production and Circulation*, The Economic History of Bizantium, исто, 911.

за ОВ је obryzum). Ознака ОВ је такође представљала и бројчану ознаку 72 на грчком језику. Односно то је била вредност једне фунте у злату.¹⁷ Наглашавамо да ово није било правило.¹⁸

У табели број 3. дајемо приказ највећих фискалних јединица, ковница као и производњу новца од бронзе, сребра и злата у нормалним условима на територија Царства.

Табела број 3.

Дијалекте као фискалне јединице		Ковнице	Производи
Италија	Италија	Равена	бронза, сребро, злато
	Град Рим	Рим	бронза, сребро, злато
Африка	Африка	Картагина	Бронза, сребро, злато
Илирик	Дакија	-	
	Македонија	Солун	злато, бронза
Оријент	Тракија	-	
	Константинопољ	Константинопољ	бронза, сребро, злато
	Понт	Никомедија	бронза
	Азија	Кизик	бронза
	Оријент	Антиохија	бронза
	Египат	Александрија	бронза

Извор: Michael F. Hendy, *Studies in the Byzantine monetary economy c.300 – 1450*, Cambridge, 1985, оп.цит. 401.

Византијски новац је као што смо већ рекли кован широм Византијског Царства. Право ковања новца налазило се у рукама цара јер је то било његово регално право. У организационом смислу свака ковница је поред техничког дела имала и део ризнице и благајне где су стајали готов новац и сировина. Особље ковнице сачињавали су углавном ослобођеници, али било је и робова. Ковница била је подељена на радионице (*officinae*).¹⁹ Све ковнице имале су свог старешину. Њему су биле подређене старешине радионица, јер је и свака радионица имала свог старешину.

Стављање ознаке на реверсу новца била је обавеза ковница која је законом прописана. Такође, и радионице које су радиле у оквиру ковнице новца имале су обавезу да стављају своју ознаку. Свака радионица је имала своју посебну ознаку у оквиру ковнице где је ковала новац. То је најчешће било слово. На пример слово “А” је означавало прву радионицу

¹⁷ <http://www.doaks.org/CoinExhibition/mints/mints1main.html>

¹⁸ ТЕСОВ или ТНОВОВ се стављао као ознака ковања солида у Солуну за време владавине Зенона. Уникатни солид Јустинијана I кован у Картагини носи ковничку марку АФР. Други златни новац Јустинијана носи ковничку марку ROMOV и на крају веома ретки солиди Јустина II АЛСОВ.

¹⁹ P. Grierson, *Byzantine Coinage*, нав. дело, 5.

у оквиру ковнице где се ковао новац. Слове “Б” другу и тако редом. У каснијим вековима када се број ковница које су ковале новац на територији Царства смањило и свео само на пар њих, ове ознаке се нису више стављале.²⁰ Стављање ознаке радионице представљало је софистициран начин контроле производње новца који је систематски био присутан на подручју Царства.²¹

У наставку дајемо ознаке радионца које су радиле у периоду од VI до VIII века.

Константинопољ: Ознаке радионица које су ковале златан новац (officinas):

- A=1
- B=2
- Г=3
- Δ=4
- E=5
- S=6
- Z=7
- H=8
- Θ=9
- I=10²²

Ознаке IA и IB су почеле да се користе после владавине цара Јустинијана. Ове ознаке стављане су углавном на ковањима провинцијских ковница. Пуни систем за обележавања радионица од A до I последњи је користио цар Лав III (717-741) током своје владавине.

Радионице које су ковале бронзани новац носиле су ознаке од A до E. Мада су се стављале повремено и друге словне ознаке за радионице током VI века (S, Z, H).

Солун: Није имао праве радионице. Стављане су ознаке B, E које су пронађене само на ковањима фолиса Јустина и Ираклија и биле су резултат копирања новца Константинопољске ковнице.

Никомидија: Стављане су ознаке A и B и то само на бронзаном новцу.

Кизик: Стављане су ознаке A и B и то само на бронзаном новцу.

Исаурија: Стављана је само ознака A и то на бронзаном новцу.

Селеукија: Стављане су ознаке A и B и то само на бронзаном новцу. Повремено су стављане и ознаке Г, Δ или E.

Антиохија: Постојале су четири радионице (од A до Δ) за нормални бронзани новац. Повремено и у издвојеним случајевима појављивале су се још две радионице S (=6) и H (=8) и то у другој половини VI века.

²⁰ З. Симоновић, *Византија и Србија, Економски односи и утицаји*, Економика, Ниш, 2003, 86.

²¹ V. Penna, *Byzantine coinage, Bank of Cyprus*, Cultural Foundation, Nicosia 2002, 119.

²² A.U. Sommer, *Katalog der byzantinischen Münzen*, Universitätsverlag Göttingen 2003, 17.

Картагина: На златним солидима који су ковани у ковници Картагина стављале су се ознаке следећих радионица Г, I, IA, IB и то за време владавине Јустинијана I. Ознаке од А до I стављане су на солидима Јустина II и Тиберија II Константина. Ознаке IA и IB биле су предвиђене у стандардном нумеричком систему обележавања Константинопољске ковнице. На бронзаном новцу стављане су ознаке S и SO и то за време владавине Јустинијана I у 13 и 14 години његове владавине и у 8 години владавине Јустина II. Ова ознака је вероватно значила скраћеницу од *Sola* или *Sola officina* односно *secunda* или друга радионица. Стављана је и ознака PA која је била скраћеница од *Prima* односно двадесет друге године владавине Јустинијана I. У првим ковањима фолиса из времена Јустинијана I стављане су још и следеће ознаке радионица: А, В, Г, С.

Рим: Идентификована је само ознака А која је стављана на солиду, фолису и полуфолису за време владавине цара Јустинијана I.

Равена: На златном новцу стављана је ознака P (=Prima) Касније су стављане ознаке од А до I. На бронзаном новцу нису се стављале ознаке радионица. Издвојен случај представљају ознаке € и А које су се стављале за време владавине Маврикија и Δ или Θ које су се стављале за време владавине Ираклија.²³

Закључак

Период који смо изабрали да обрадимо у овом раду (од краја V до почетка VII века) карактерише велики број ковница новца. Ковнице су биле размештене на сва три континента, односно налазиле су се на целој територији Царства. Потребе државе и њене администрације за одржањем или покушајем одржања фискалне политике барем на римском нивоу били су разлог за отварање оволиког броја ковница. Само да напоменемо да се порез наплаћивао у новцу, али исто тако и војничке и службеничке плате су исплаћиване у новцу.

На примеру организовања и рада ковница новца можемо да уочимо да државни апарат у домену финансија није желео ништа да препусти случају. Тежине и промери новца су стално били подложни провери од стране овлашћених државних органа (преторијски перфект, епарх или перфект града, као и државни чиновници из редова финансијске службе).²⁴ Рад ковница новца био је веома прецизно регулисан. Свака ковница се састојала од техничког дела и дела који је представљао ризницу, односно благајну где су стајали готов новац и сировина. Ковнице у великим градовима су биле подељене на више радионице. Свака ковница је имале свог старешину. Старешине су за свој рад и рад ковнице биле директно одговорне највишим представницима цивилне власти.

²³ P. Grierson, *Byzantine Coins*, исто, 23-24.

²⁴ З. Симоновић, *Византијске новчане ознаке*, Флогистон 16, Музеј науке и технике, Београд 2008, 158.

Zoran Simonović

BYZANTINE MINT FACTORIES AND THEIR ORGANIZATION FROM THE END OF
V UNTIL THE BEGINNING OF VII CENTURY

At the beginning of the reign of the Emperor Anastasius (491-518), only two mint factories had been operating, in Constantinople and Thessalonica. During the course of this whole period, which covers the end of V and beginning of VII century, a large number of the mint factories had been opened. Many of them had been in use in the pat Roman period. In the eastern part of the Roman Empire, or in Byzantine, those were the mint factories in Nicomedia, Antiochia, Kizik, Alexandria. With re-conquering of the North Africa, Italy and parts of the Southern Spain, a need appeared to re-open former mint factories in carthage, Rome, Ravenna as well as to open completely new mints in Perugia, Salona, etc. Many of these mints did not operate in continuity. They were closed due to various reasons. Most often they had to be closed due to the loss of the territory, or due to economical reasons.

For the golden, silver and bronze coins originating from the whole of this period, a common practice from the former period prevailed, which comprised putting the mark on the reverse side of the coin, of the mint factory where the coin was minted. For example, CON for Constantinople, TES for Thessalonica, NIKO for Nicomedia, etc.

The very operating process of the mint factories was regulated in details. Each mint factory consisted of a technical part and a part which represented treasury, where minted coins and raw material were kept. Personnel of the mint factory comprised the liberated ones, but there were also slaves. The mint factories in big towns were divided into several workshops. Each of the mint factories had its overman.

